

Іван Огієнко і сучасна наука та освіта /За ред. Сохацької Є.І.: Науковий збірник: Серія історична та філологічна. Вип. VI. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний університет, редакційно-видавничий відділ, 2009. – С. 110-114.

Москвіна Т.П.
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільного виховання
і педагогічних інновацій
Житомирського державного університету
імені Івана Франка

ПОГЛЯДИ ІВАНА ОГІЄНКА ТА ЙОГО СПОДВИЖНИКІВ ЩОДО НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

У статті розкриваються погляди Івана Огієнка, Михайла Грушевського, Софьи Русової та Григорья Ващенка на розвиток національної школи, які актуальні і в наш час – час відродження незалежної України.

Боротьба українського народу за відродження національної школи велася протягом ХІХ та початку ХХ століття і увінчалася успіхом восени 1917 року. Почалася розбудова національної системи освіти.

Великий внесок у цю благородну справу зробив Іван Огієнко – видатний вчений, педагог, державний, громадський і культурний діяч, який один з перших відстоював ідею національної школи.

Міністерством освіти і мистецтва, яке очолював І. Огієнко, були проведені аналіз, узагальнення стану освіти в Україні. Проекти міністерства та уряду УНР щодо розбудови нової школи по суті склали концепцію національної освіти, в основу якої було покладено провідні принципи: громадсько-державний характер освіти; рівні права усіх громадян на здобуття загальної освіти, навчання рідною мовою; різнотипність і диференціація навчальних закладів; демократизація усіх сторін шкільного життя; використання найдоцільніших варіантів навчальних планів і програм з урахуванням інтересів і можливостей учнів і батьків; найвищим органом управління навчального закладу є шкільна рада, яка обирається на демократичних засадах; пріоритетний характер фінансування та морального забезпечення школи за рахунок фондів освіти; повна фінансово-господарська

самостійність школи і народний характер освітньо-виховної діяльності школи.

Найбільш суттєвими в системі педагогічних поглядів І. Огієнка є такі:

- навчання і виховання підрастаючого покоління України як держави мусить здійснюватися українською (державною) мовою;
- система навчально-виховних закладів має будуватися на засадах національної школи і педагогіки та працювати на українській мові;
- навчання та освіта для дітей усіх верств населення повинні бути доступними незалежно від соціального, майнового, расового чи віросповідального походження та ін. [3: 305-309].

Отже, погляди І. Огієнка були прогресивними в період розбудови національної школи за часів УНР і стали основоположними, фундаторськими. І сьогодні його праця по націоналізації школи є актуальною і може слугувати для наслідування.

Вряд з Іваном Огієнком можна поставити ім'я Михайла Грушевського, який був невтомним борцем за відродження української школи і педагогіки. Його творчий доробок був спрямований на розбудову Української держави, патріотичного виховання молоді.

Педагогічні погляди Михайла Грушевського сформувалися в період національних і соціальних революційних перетворень, особливо укріпилися під час існування Української Народної республіки. Його погляди виражалися в його переконаннях:

- школа і освіта здійснюються на засадах традицій національної культури обов'язково рідною мовою;
- національна свідомість має домінувати у вихованні моральності;
- школа, освіта і педагогічна наука в суверенній і незалежній державі мусять бути незалежними від будь-якого чужинського впливу, крім творчого засвоєння кращого досвіду вчительських, науково-дослідних та інших об'єднань.

Виняткову роль М. Грушевський надавав народній школі в духовному житті народу. Він робить висновок, що намагання Речі Посполитої, Росії, Австро-Угорщини, Оттоманської імперії приборкати Україну починалися з заборони української школи, мови, писемності, культури, що тільки так можна підкорити український народ.

Головною умовою існування національної школи М. Грушевський вважав навчання рідною мовою. На думку вченого, без навчання український народ не вийде з темноти, убогства і поневіряння. Цього можна досягти тільки в умовах незалежної України, її відродженні, подальшому розквіту національної школи. Він вважав, що зміст освіти і виховання мають віддзеркалювати національні особливості українського народу, у учнів мають формуватися народний світогляд, національна свідомість, характер, спосіб мислення, діяльність, народна мораль тощо [3: 313].

М. Грушевський запевняв, що національно-духовне, інтелектуальне відродження українського народу можливе за умови, коли школа буде діяти насадах демократизації, гуманізації, пріоритетності загальнолюдських і національних цінностей.

Таким чином, активна діяльність М. Грушевського на шляху відновлення національної школи, педагогіки, культури і державності України мали величезний вплив на формування, розвиток, становлення і зміцнення системи освіти в УНР, наукових установ і науки.

У процесі розбудови національної системи освіти і виховання яскраво виявила себе Софія Русова. Все своє життя вона присвятила пошукам шляхів створення і розбудови української національної школи.

С. Русова є автором оригінальної концепції національної системи освіти і виховання, яка має надзвичайну актуальність для розбудови незалежної Української держави. Нею керуються держава і суспільство у розгляданні сучасних проблем вдосконалення діяльності системи національної освіти і виховання в Україні.

У статті “Національна школа” С. Русова висловлює думку, що школа – є великим фактором для остаточного формування нації [5: 83]. Вона стверджувала, що українська національна школа має на меті виховати українськими засобами розумну, працьовиту дитину, не відірваного від свого народу, а навпаки – пов’язану з ним пошаною до всього свого, знаннями того, серед чого вона зростає [3: 320].

Вона вважала, що “як тільки народ усвідомить жах утрати свого національного “я” – він уже не відмовиться від будь-яких способів, лише б йому зберегти свою мову як найвірніший шлях, яким він тільки й може вийти із мороку до світла, зможе прилучитись до світової культури” [4: 44].

Тому головним засобом, яким керує національна школа, є мова. Вона є найголовнішим засобом для розвитку розуму, засобом утворення думки. Мова має бути ясною, простою, красивою.

Велике значення в національній школі, на думку С. Русової, має вивчення літератури, яка має посилення з народних казок, колискових, пісень, загадок, прислів’їв. В національній школі необхідно використовувати як народну літературу, так і твори найкращих письменників. Джерелами для навчання служать: народна поезія й найкращі літературні твори.

Поряд з мовою велика увага в національній школі має приділятися вивченню історії і релігії, вважала С. Русова, бо вони розвивають національну свідомість, виявом якого є національне мистецтво. Воно має велике значення для естетичного виховання дітей.

Як заповіт звучить звернення С.Русової до сучасного покоління: “...Народ, що не має своєї школи, попасає задніх, йому замкнено двері до пишного розвитку своїх культурних сил, він засуджений на пригноблене становище, на постійне вживання чужого хліба; живе він не по своїй живій думці, а чужим розумом. Такому народові, який не має своєї школи й не дбає про неї, призначені економічні злидні й культурна смерть. Ось через що сучасним гаслом усякого відомого українця мусить бути завданням: рідна

школа на Україні!” [3: 323]. Отже, досягнення С. Русової мають велике значення і вони актуальні і в наш час.

Один із талановитих національних педагогів професор Григорій Ващенко був засновником української виховно-освітньої системи, хоча значну частину свого життя провів у еміграції. В історії української педагогіки Г. Ващенко посідає важливе місце. Його перу належать “Виховний ідеал”, “Система навчання”, “Засади естетичного виховання”, “Тіловиховання як виховання волі і характеру” та ін. Він вважається творцем повного курсу української національної педагогіки.

Критикуючи стан освіти в СРСР Г. Ващенко в основі системи освіти і самостійності України ставить подолання тоталітарного характеру існуючої системи. “До того ж у виховній системі України були відсутні національні моменти, що призводило до денационалізації, а при тому робився наголос на вихованні інтернаціоналізму в його російському розумінні. Нарешті, освіта в УСРС була позбавлена елементів гуманістичних наук і зводилася до технічно-професійного характеру, про що дбали школи соціального виховання і професійного спрямування” [2].

Г. Ващенко характеризує основні риси більшовицького та націонал-соціалістичного ідеалів виховання і протиставляє їм український ідеал, який ґрунтується на 2-х головних принципах: виховання людини на засадах християнської моралі та на здобутках духовності українського народу. Виховний ідеал “відбивається і в звичаях народу, і в його пісні, і в творах письменників. Він твориться віками і по традиції переходить від старших поколінь до молодших, що його доповнюють і удосконалюють. Такий традиційний виховний ідеал поряд з іншими народами має і народ український” [1: 101].

У післяслові підручнику “Виховний ідеал” професор Г. Ващенко завершує словами: “Плакаючи свої кращі національні традиції, борючись за свою самостійну державу, українська молодь разом з тим мусить не тільки

плекати загальнолюдські ідеали, а й активно боротись за них.... Віримо, що ця боротьба закінчиться перемогою Правди і Добра” [1: 190].

Таким чином, сучасна педагогічна громадськість наслідує заповіді І. Огієнка, М. Грушевського, С. Русової, Г. Ващенко, вивчає їх творчий спадок, прагне втілити в практику відбудови національної школи незалежної держави саме суттєве, з того, що нині допомагає зводити національну систему виховання та освіти української молоді.

Список використаних джерел:

1. Ващенко Григорій. Виховний ідеал. – Полтава: Ред газети “Полтавський вісник”, 1994. – 191 с.
2. Коваль О. Григорій Ващенко – творець української виховно-освітньої системи // Рідна школа. – 1993. – № 3. – С. 3-4.
3. Любар О.О., Стельмахович М.Г., Федоренко Д.Т. Історія української школи і педагогіки: Навчальний посібник / За ред. О.О. Любара. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2003. – 450 с.
4. Русова Софія. Вибрані педагогічні твори: У 2 кн. Кн. 1 / За ред. Є.І. Коваленко. – К.: Либідь, 1997. – 272 с.
5. Русова Софія. Вибрані педагогічні твори: У 2 кн. Кн. 2 / За ред. Є.І. Коваленко. – К.: Либідь, 1997. – 320 с.